

Адреса: Краљице Наталије 1, 11000 Београд, Србија

☎ +381 11 4092 776, Факс: +381 11 3348 653

Електронска пошта: office@srpskiarhiv.rs, Интернет адреса: www.srpskiarhiv.rs

Paper Accepted*

ISSN Online 2406-0895

Историја медицине / History of Medicine

Славица Поповић-Филиповић[†],

Елси Инглис (1864–1917) и Болнице шкотских жена у Србији у Великом рату. 2. део

**Elsie Inglis (1864–1917) and the Scottish Women's Hospitals in Serbia in the
Great War. Part 2**

Секција за историју медицине Српског лекарског друштва, Београд, Србија

Примљено/Received: July 4, 2017

Ревидирано/Revised: August 25, 2017

Прихваћено/Accepted: August 31, 2017

Online First: September 5, 2017

DOI: <https://doi.org/10.2298/SARH170704168P>

* **Accepted papers** are articles in press that have gone through due peer review process and have been accepted for publication by the Editorial Board of the *Serbian Archives of Medicine*. They have not yet been copy edited and/or formatted in the publication house style, and the text may be changed before the final publication.

Although accepted papers do not yet have all the accompanying bibliographic details available, they can already be cited using the year of online publication and the DOI, as follows: the author's last name and initial of the first name, article title, journal title, online first publication month and year, and the DOI; e.g.: Petrović P, Jovanović J. The title of the article. *Srp Arh Celok Lek*. Online First, February 2017.

When the final article is assigned to volumes/issues of the journal, the Article in Press version will be removed and the final version will appear in the associated published volumes/issues of the journal. The date the article was made available online first will be carried over.

[†] **Correspondence to:**

Slavica POPOVIĆ FILIPOVIĆ

Koste Jovanovića 69/2, 11000 Beograd, Srbija

E-mail: bobfilip@yahoo.com

**Елси Инглис (1864–1917) и Болнице шкотских жена
у Србији у Великом рату. 2. део**
Elsie Inglis (1864–1917) and the Scottish Women's Hospitals
in Serbia in the Great War. Part 2

Кључне речи: Први светски рат; Болнице шкотских жена; Шкотска; Србија; Инглис Е

Key words: World War I; Scottish Women's Hospitals, Physicians, Women; Scotland; Serbia; Inglis E

**ПЕТА ЈЕДИНИЦА БОЛНИЦЕ ШКОТСКИХ ЖЕНА “ЈЕДИНИЦА ГИРТОН И ЊУНХАМ”,
ФРАНЦУСКА, ЂЕВЂЕЛИЈА, СОЛУН**

Пета јединица Болнице шкотских жена, Јединица Гиртон и Њунхам радила је у Француској (Troyes) од оснивања, маја 1915. Одлуком француског војног санитета, новембра 1915, пресељена је у Ђевђелију, а доласком окупације пребачена је на Солунски фронт (Слика 1). Јединица је била под руководством др Ен Луиз Мекилрој (Dr. Anne Louise McIlroy, 1874–1968), која ће остати на челу до краја деловања болнице, септембра 1919.

Слика 1. Болница шкотских жена, Гиртон и Њунхам јединица на Солунском фронту.

Figure 1. Scottish Women's Hospitals, The Girton and Newnham Unit, The Salonika Front.

Лекарска екипа: др Луиз Мекилрој (Dr. Anne Louise McIlroy), др Изабел Емсли (Dr. Isabel Emslie), др Онорија Кир (Honoria Somerville Keer), др Мабел Харди (Dr. Mabel Hardie), др Елиза Греиг (Dr. Eliza Stephenson Greig), др Џин Патрон Гордон (Dr. Jean Patron Gordon), др Рут Иден Конвеј (Dr. Ruth Eden Conway), др Каролин Лоу (Dr. Caroline Victoria Lowe), др Л. Доротеа Тејлор (Dr. L. Dorothea Taylor), др Гледис Ворд (Dr. Gladys Ward), др Мери МекНил (Dr. Mary

Lauchline McNeill), др Етел Прајс (Dr. Ethel Jane Mildred Pryce), др Мери Александер (Dr. Mary Alexander) и др Барбара МекГрегор (Dr. Barbara McGregor). Јединица је имала зубну станицу, у којој су радиле зубарке Кеит Латарч (Kate Latarche) и Мери Џеин Рипли (Mary Jane Ripley). Поред хирургије, болница је примала оболеле од маларије и других инфективних обољења.

Слика 2. Др Ен Луис Мекилрој, руководилац Гиртон и Њунхам јединице Болнице шкотских жена, на Солунском фронту

Figure 2. Dr. Anne Louise McIlroy, CMO of the Girton and Newnham Unit, The Scottish Women's Hospitals at the Salonika Front.

Др Луиз Мекилрој, Иркиња, била је прва жена лекар са дипломом медицине и патологије у Глазгову. После рата, постала је прва жена професор на Медицинском факултету, у Лондону. Др Мекилрој је, поред бројних српских и британских одликовања, била проглашена за Даму Велике Британије (Слика 2).

У јединици је била радиолог госпођица Едит Стони (Miss Edith Anne Stoney, 1869-1938), ирског порекла, која је дипломирала математику на Кембриџу и Тринити колеџу. У то време радиологија је била ретка у медицинској пракси. Зато је врло значајно што је радиолог Стони формирала рендгенску службу у неколико јединица Болница шкотских жена.

Јединица Гиртон и Њунхам у Солуну била је у саставу француског санитета, са наменом појачања српског војног санитета на

Солунском фронту. Само у периоду јул-август 1916, болница је примила 1000 пацијената, а најчешће са дијагнозом маларије и дизентерије. Након Горничевске и Кајмакчаланске битке, велику улогу у хируршком збрињавању имале су јединице Болница шкотских жена у Солуну и Острову. Јединица Гиртон и Њунхам се бавила рехабилитацијом и ортопедском протетиком бројних инвалида. Постаће позната по оснивању Калкута ортопедског центра (Calcutta Orthopaedic Centre), за лечење великог броја српских рањеника и инвалида. По ослобођењу др Мекилрој је организовала ортопедски центар, у Београду, испод Авале.

ШЕСТА ЈЕДИНИЦА БОЛНИЦЕ ШКОТСКИХ ЖЕНА, „ЈЕДИНИЦА КОРЗИКА“, НА КОРЗИЦИ

Шеста јединица Болнице шкотских жена, Јединица Корзика (the Corsica Unit) организовала је лечење и рехабилитацију српских војника и српске избегле колоније на Корзици. Главна болница је била смештена у једној вили, у Ајачију, изолована болница у Лазарету, док су амбуланте и диспанзери били у селима (Слика 3).

Слика 3. Болница шкотских жена, Јединица Корзика, Ајачио, Корзика.

Figure 3. The Scottish Women's Hospitals, Corsica Unit, Ajaccio, Corsica.

Корзика јединица (Serbian Refugee Hospital, Corsica), имала је, поред Српског потпорног фонда и материјалну помоћ и подршку града Манчестера и Уније уједињених синдиката. Истовремено, француска влада је подржала живот српске колоније, не само на Корзици већ широм Француске. Јединица Корзика предвођена са др Мери Блер имала је тежак задатак да „излечи и поврати у нормалан живот део изнемогле српске нације... Било је то поновно стварање нације сломљене и расуте по свету-опоравити и вратити у живот људе, жене, децу која умиру“[1, 2].

Јединица је започела своје деловање на челу са др Мери Елис Блер (Dr. Mary Alice Blair, 1880–1962), лекарком са Новог Зеланда. Руководство ће наставити: др Мери Елизабет Филипс (Dr. Mary Elizabeth Phillips), Велшанка, потом др Елизабет Кортланд (Dr. Elizabeth Courtland), завршила медицину у Брислу, др Матилда Мекфејл (Dr. Alexandrina Matilda MacPhail), Шкотланђанка, др Една Гест (Dr. Edna Mary Guest), Канађанка и др Онориа Кир (Dr. Honoria Somerville Keer), Канађанка. Лекарска екипа: др Кетрин Андерсон (Dr. Catherine Emslie Anderson), др Мери Фергусон (Dr. Mary Mitchelina Grant Ferguson), др Едит Холвеј (Dr. Edith Blake Hollway), др Софи Џексон (Dr. Sophie Bangham Jackson) и др Хелена Џонс (Dr. Helena G. Jones).

Болница шкотских жена испловила је из Солунског залива 25. децембра 1915, а радила је до априла 1919. У време свог деловања, Јединица Корзика је примила 1.704 болничких пацијената и 15.515 амбулантних пацијената. Др Елси Инглис, оснивач и руководиоца Болнице шкотских жена, посетила је болницу на Корзици априла 1916. Она је била јако задовољна

радом и топлом атмосфером, која је владала међу члановима ове велике заједнице,ridoшле са различитих страна света.

Др Мери Филипс је руководила Јединицом Корзика у Ајачију на Корзици, од 1. маја 1916. до 4. јануара 1917. У време када је др Филипс била руководилац болнице, формирано је мушко, женско одељење и породилиште, где је рођено 79 беба. Популарност др Филипс потврђује и испраћај, када су у њену част, младићи из Лазарета приказали српску верзију Молијера. Одласком није престала њена наклоност према Србима. Др Филипс је, по ослобођењу, покренула обуку српских девојака за медицинске сестре, која је постигла лепе резултате.

СЕДМА ЈЕДИНИЦА БОЛНИЦЕ ШКОТСКИХ ЖЕНА „ЈЕДИНИЦА АМЕРИКА“ У ОСТРОВУ, НА СОЛУНСКОМ ФРОНТУ

Седма јединица Болнице шкотских жена у Острову, на Солунском фронту (Слика 4), деловала је под управом др Агнес Бенет (Dr. Agnes Bennett, 1872–1960), аустралијске лекарке,

Слика 4. Болница шкотских жена, Јединица Америка, у Острову, на Солунском фронту
Figure 4. The Scottish Women's Hospitals, America Unit, Ostrovo, Salonika Front.

која је дошла са Новог Зеланда. Болница је пратила деловање Треће српске армије и била је позната као Трећа пољска хируршка болница. Болница је била појачана Српским хируршким завојиштем, под руководством др Чедомира Ђурђевића (1866–1940), хирурга, који је завршио медицину у Бечу. Лекарски помоћник био је лекар Урош Ружичић (1891–1966), који је

пored болничких дужности, имао улогу преводиоца. У болници је било око 60 српских болничара и помоћних радника.

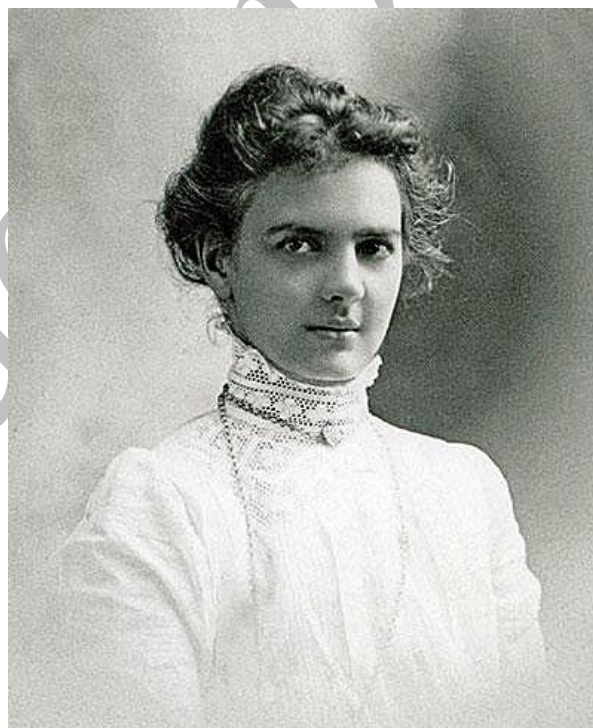
У комплетно опремљеној пољској болници на обали језера Острово, радиле су лекарке, медицинске сестре и болничарке, највећим делом из Аустралије и са Новог Зеланда. Болница је настала залагањем материјалне помоћи бројних америчких филантропа, па отуда и назив „Јединица Америка“ (the America Unit). У оснивању ове болнице велики допринос дала је Кетлин Бурк, промотер Болнице шкотских жена у Америци и Канади.

Поред др Агнес Бенет (Слика 5) [3], лекарску екипу чине: др Лилијан Купер (Dr. Lilian Violet Cooper), прва жена хирург у држави Квинсланд (Аустралија), Мери Џозефина Бедфорд (Miss Mary Josephine Bedford), филантроп из Бризбена, др Џеси Скот (Dr. Jessie Ann Scott), са Новог Зеланда, чланица Болнице шкотских жена у Крагујевцу и Крушевцу. Фебруара 1917, придружује им се још једна лекарка из Аустралије, др Мери Де Гарис (Dr. Mary Clementina De Garis) (Слика 6), из Викторије. У лекарској екипи су три Шкотланђанке: др Сибил Луис (Dr.

Слика 5. Др Агнес Бенет (1872–1960) године 1916.

Figure 5. Dr. Agnes Bennett (1872–1960), in 1916.

Слика 6. Др Мери Клементина Де Гарис (1881–1963).

Figure 5. Dr. Mary Clementina De Garis (1881–1963).

Sybil Lonie Lewis), лекар Болнице шкотских жена у Ваљеву и др Ана Лејла Мункастер (Dr. Anna Leila Muncaster), лекарка у јединици Српског потпорног фонда у Крагујевцу и др Изабел Емсли (Dr. Isabel Emslie) (Слика 7), која ће пребацити болницу у ослобођену Србију. У екипи су такође: др Мери Гордон (Dr. Mary Louisa Gordon), др Греис Пеилтхорп (Dr. Grace Winifred Pailthorpe), др Хелен Лили (Dr. Hellen Lillie), др Џоан Кенеди Роуз (Dr. Joan Kennedy Rose), др Мира Мекензи (Dr. Myra Mackenzie), др Мабел Блеик (Dr. Mabel Nellie Blake) и др Мери Фергусон (Dr. Mary Mitchelina Grant Ferguson).

Слика 7. Др Изабел Емсли (1887–1960).
Figure 5. Dr. Isabel Emslie (1887–1960).

Слика 8. Др Елси Мод Инглис (1864–1917) године 1916.
Figure 8. Dr. Elsie Maud Inglis (1864–1917), in 1916.

Особље од 60 чланица чине: пет жена хирурга, 20 обучених медицинских сестара, 10 болничарки, главна медицинска сестра Мод Теит (Miss Maud Ellen Tate), администратор Флоренс Џек (Miss Florence Jack). Болница шкотских жена у Острову почела је да ради 13. августа 1916. По ослобођењу пресељена је у Врање, где ће радити годину дана. Болница у Острову је била праћена Транспортном јединицом, која ће се посебно истаћи у време Горничевске и Кајмакчаланске битке и у Пробоју Солунског фронта. Руководиоци Транспортне јединице су биле: Кетрин Харлеј (Mrs Katherine Harley), Мери Бедфорд (Miss Mary Bedford) и Кетлин Дилон (Kathleen Dillon).

Др Агнес Бенет сведочи: „Нема дилеме, да су то Срби извели, просто невероватно ... Како су они освојили Кајмакчалан право је чудо, пењући се све време уз те литице... без сумње, Срби су постигли диван напредак под командом генерала Васића ... Све док има рањених на брдима наша кола ће одлазити по њих, ако је то људски могуће постићи“.

Болница шкотских жена у Острову „била је једна од ретких болница, која је имала 'привилегију' и 'војничку част' да буде на првој линији фронта... Сазнање да смо дошле овде добровољно, да им помогнемо, а нас није послало никакво Војно министарство по наређењу донетим на некој конференцији, мења потпуно ситуацију, рекла је др Бенет“ [4].

Педесет две чланице „Јединице Америка“ Болница шкотских жена у Острову, дванаест лекара и четрдесет медицинских сестара и болничарки, одликовано је Орденом српског

Црвеног крста. Орден Св Саве је додељен: др Агнес Бенет, др Лилиан Купер, др Мери Де Гарис, др Изабел Емсли, др Џеси Скот, др Сибил Луис, др Лилиан Мункастер и Мери Џозефин Бедфорд.

ОСМА ЈЕДИНИЦА БОЛНИЦЕ ШКОТСКИХ ЖЕНА „ЈЕДИНИЦА ЛОНДОН“ НА РУСКОМ ФРОНТУ И ДОБРУЦИ

Болница шкотских жена, Јединица Лондон (London Unit), под руководством др Елси Инглис, била је у пратњи Прве српске добровољачке дивизије, која је формирана у Русији. Др Елси Инглис (Слика 8) је са 75 чланица Болице шкотских жена стигла у Одесу, августа 1916. Болница је имала пратњу Транспортне јединице, са 16 аутомобила за евакуацију рањеника. Руководилац Транспортне јединице била је баронеса Евелина Хаверфилд. Лекарска екипа: др Елси Инглис, руководилац и хирург, др Лилиан Мери Чесни (Dr. Lilian Mary Chesney), хирург, др Кетрин Корбет (Catherine Louisa Corbett), хирург, др Лиза Мери Потер (Lisa Mary Potter), др Џенет Лејард (Dr. Janet Stewart Laird) и др Гледис Ворд (Dr. Gladys Ward), медицинарке Агнес Мрфи (Agnes M. Murphy) и Елинор Рендал (Elinor Frances Rendel). Главне медицинске сестре биле су Мерион Фокс (Marion Fox) и Мери Визард (Mary Vizard).

Санитет при Првој српској добровољачкој дивизији, био је организован у два лазарета. Руководилац првог лазарета био је др Драгослав Поповић, док је други лазарет предводио др Владимир Станојевић. У јесен 1916. године у Добруци се већ борила Прва српска добровољачка дивизија, заједно са руским и румунским дивизијама. У борбама на фронтовима у Трансилванији и Добруци, Српска дивизија је имала велике губитке, са још већим бројем рањеника. Болница шкотских жена је заједно са српским санитетом пратила страховите борбе на Руском фронту и у Румунији са великим бројем рањеника. Болница шкотских жена деловала је у Русији и Румунији од августа 1916. до новембра 1917, када се повукла из Меџидије [5].

Др Инглис је писала са фронта: „Руска револуција, која се догодила 1917, угрозила је безбедност Прве српске дивизије на Румунском фронту и рад Шкотских жена...” Уследила је наредба британске владе да се комплетно особље врати у домовину, али др Инглис је одбила речима: „да ће се вратити, само са српском војском, али никако без ње“ [6].

Др Инглис, болесна и исцрпена, вратила се са Руског фронта у Шкотску, а војници Прве српске добровољачке дивизије напустили су Русију, да би се након дугог путовања придружили српској војсци на Солунском фронту. Мада с краљним напором, др Инглис је извршила смотру српских војника у Глазгову, потом се повукла. Др Елси Инглис је преминула у Глазгову, 26. новембра 1917. Уз химне савезничких земаља, последњу пошту одали су јој британски, француски и српски војници. Др Елси Инглис је сахрањена у St Giles катедрали, у Единбургу.

ДЕВЕТА ЈЕДИНИЦА БОЛНИЦЕ ШКОТСКИХ ЖЕНА, „ЈЕДИНИЦА ДР ЕЛСИ ИНГЛИС“, НА СОЛУНСКОМ ФРОНТУ, У ДРАГОМАНЦИМА

Девета јединица Болнице шкотских жена, Јединица Др Елси Инглис (Dr. Elsie Inglis Unit) формирана је у знак сећања на др Елси Инглис, оснивача и лидера Болница шкотских жена. Оснивање јединице је уследило после повратка са Руског фронта, па тако је велики број чланица Лондонске јединице ушао у састав новоформиране болнице. Ова јединица је била под покровитељством Војног министарства и имала је част да пре поласка има смотру у присуству краља и краљице.

Јединица др Елси Инглис, пољска болница на Солунском фронту била је постављена на једној падини између Драгоманца и Вертекопа, у непосредној близини железничке пруге. Имала је капацитет од 100 постеља, а особље од 25 чланица. Болница, праћена Транспортном јединицом, на челу са Џералдин Хеџис (Miss Geraldine Hedges) и Франсис Е. Робинсон (Francis E. Robinson), имала је 32 возила, од тога 25 кола. Болница је, од почетка априла 1918, имала дужност првог завојишта на самом фронту. Пацијенти су били Срби, Французи, Италијани, Грци, Руси и други.

Јединица је формирана као појачање Болници шкотских жена у Острову. Септембра 1918, болница је, под руководством др Лилиан Чесни (Dr. Lilian Chesney), пребачена у Доњи Пожар, а октобра у Скопље. Болница је своје деловање завршила је у Сарајеву, где ће радити до априла 1919.

Лекарска екипа: др Анет Матилда Бенсон (Dr. Annette Matilda Benson), др Лилијам Чесни (Dr. Lillian Chesney), др Гледис Ворд (Dr. Gladys Ward), др Елинор Рендел (Dr. Elinor F. Rendel) и медицинар Агнес М. Мрфи (Agnes M. Murphy).

Др Анет Бенсон (Dr. Annette Benson, M.D.), хирург са дугогодишњим искуством из Индије, постављена је за руководиоца Јединице др Елси Инглис. Др Бенсон је била међу првим женама које су стекле звање лекарке на Медицинском факултету за жене при Краљевској болници, у Лондону. Др Бенсон је носилац Ордена Светог Саве и других високих одликовања.

ДЕСЕТА ЈЕДИНИЦА БОЛНИЦЕ ШКОТСКИХ ЖЕНА У САЛАНШЕУ У ФРАНЦУСКОЈ

Десета јединица Болнице шкотских жена била је Меморијална болница (Tuberculosis Sanatorium for Serbs at Sallanches, Haute Savoie) са санаторијумом, намењена српским студентима и избеглицама, оболелим од туберкулозе. Болница је била лоцирана у Француској, у Саланшеу (Sallanches), испод Монт Бланка, у близини швајцарске границе.

Руководиоци болнице су биле: др Матилда Мекфејл (Dr. Matilda Alexandrina Macphail, 1860-1946) и др Мариан Булок (Dr. Marian Theresa Bullock, 1877-1956). Лекарска екипа: др Матилда Мекфејл као управница болнице, др Мариан Тереза Булок (Dr. Marian Theresa Bullock) и др Елизабет Нил (Dr. Elisabeth Niel). Главне медицинске сестре су биле: Етел Мод

(Miss Ethel Maude) и Мери Доналдсон (Miss Mary Steuart Donaldson), апотекарица Ела Моли Ертон (Miss Ella Molloy Ayrton) и домаћица госпођа Мери Милн (Mrs. Mary Milne).

Болница шкотских жена у Саланшеу је радила од марта 1918. до јуна 1919. Све време, болница је деловала као санаторијум, углавном намењена рековалесцентима. Због све веће потребе, капацитет болнице се повећао, од 100 на 150 постеља.

Др Матилда Мекфеил, Шкотланђанка, студирала је медицину на Лондонском Медицинском факултету за жене, где је дипломирала 1887. Након студија, др Мекфејл је преузела службу лекарке у медицинској мисији у Индији, где је основала диспанзер за сиромашне жене и децу у Мадрасу. Пре доласка у Саланше, др Мекфејл је била руководилац „Корзика јединице“, на Корзици.

ЕПИЛОГ

Из обимне литературе посвећене Болницама шкотских жена, завршавамо речима др Инглис: „Видите, ми се налазимо у врло тужној земљи, али то је најодважнија земља у Европи, без изузетка. Овде њихови најбољи људи страдају на све стране, али никад се не жале и никад не помисле ни за тренутак да се предају, иако Аустрајанци још увек могу да нагрну. Аустрија их је страшно лоше третирали, али Срби нису огорчени на њих. Срби се односе према непријатељским затвореницима на потпуно исти начин као према својима, мада немају много шта да им понуде. Србија је јако поносна земља па отуда не воли да је други народи жале. Она је дивна мала земља, и ми смо је већ заволели, али је скроз опустошена са три последња рата. Тако ми имамо војнике у нашој болници који су скоро само дечаци, али који поносно показују своје оžilјеке из три рата“[6].

Др Елси Инглис је носилац Ордена Светог Саве и прва жена, којој је уручен Орден Белог орла. Меморијална чесма у Младеновцу је најлепши споменик посвећен др Елси Инглис и Болници шкотских жена, јединственој медицинској мисији у историји медицине и историји Великог рата.

После Првог светског рата Комитети Болница шкотских жена помогли су изградњу Меморијалне болнице за мајку и дете „Др Елси Инглис“ на Дедињу, у Београду. На Физиолошком институту Медицинског факултета у Београду стоји спомен плоча у част др Елси Инглис. У обележавању стогодишњице од Првог светског рата, а поводом Међународног дана жена, Британска резиденција у Београду именовала је по др Елси Инглис („Дом Елси Инглис“), лекарки, борцу за друштвена и политичка права жена. Меморијална болница за мајку и дете „Др Елси Инглис“ налази се у Единбургу. Биста др Елси Инглис, поклон српског народа, а дело Ивана Мештровића, изложена је у Националној галерији Шкотске, у Единбургу.

Меморијална чесма у Младеновцу, спомен плоче у Лазаревцу и Крушевцу, гроб Евелине Хаверфилд, у Бајиној Башти, Савезничко гробље у Нишу, споменик чланицама Болнице шкотских жена и леди Хатон и Медицинска школа „Др Изабел Емсли Хатон“ у Врању,

најбољи су доказ да се успомена на Болнице шкотских жена и др Елси Инглис, чува и негује у Србији.

Речи Винстона Черчила су се обистиниле: „Ниједна женска организација није постигла већу репутацију. Записи о њиховом раду, осветљени славом др Елси Инглис, сијаће кроз историју“.

После сто прохујалих година, историјска баштина српског народа из Великог рата, дуго занемарена и потиснута доласком савремене историје, данас добија на свом значају и вредновању у правом светлу. Ови редови су посвећени великом добротвору српског народа др Елси Инглис, шкотској лекарки, хирургу и оснивачу Болнице шкотских жена. Да судбине чланица Болнице шкотских жена нису остале потпуно анонимне и заборављење, потврђују савремена дела, из пера писаца, историчара, социолога и лекара, са свих меридијана.

ЛИТЕРАТУРА

1. McLaren ES. A History of the Scottish Women's Hospitals. London: 1919. p. 88, 229, 234.
2. Powell A. Women in the War Zone. Hospital Service in the First World War. Stroud Gloucestershire: The History Press, 2009.
3. Popović-Filipović S. Dr Agnes Benet na čelu Bolnice škotskih žena na Solunskom frontu. Zbornik radova Drugog naučnog skupa 800 godina srpske medicine, Beograd: Infinitas i SLD; 2011.
4. Popović-Filipović S. Za hrabrost i humanost, Bolnice škotskih žena u Srbiji i sa Srbima za vreme Prvog svetskog rata 1914–1918. godine. Beograd: Signature; 2007.
5. Lazarević J. Engleskinje u srpskom narodu. Beograd: Beogradsko žensko društvo; 1929. p. 123.
6. Cahill AF, ed. Between the Lines. Letters and Diaries from Elsie Inglis's Russian Unit. Edinburgh, Cambridge, Durham: The Pentland Press Limited; 1999.